

Dinlerarası Diyalog ve Bediüzzaman Said Nursi'ye Göre İslâm-Hıristiyan Diyalogu

Giriş

Kâinatın mayası muhabbetir. Sertlik ve hırçınlıkla bir yere varılamayacağı ve varılmadığı ortadadır. Sevgi, saygı ve muhabbetle herhangi bir kimsenin kapısı çalındığında diyalog yollarının açıldığı ve kişinin temsil ettiği değerleri karşısındakilere anlatma imkânının doğduğu açık olarak görülmektedir.

Mevlâna'ya atfedilen bir söz vardır: “Bir ayağım merkezde dinî esaslarla bağlı, diğer ayağım da yetmiş küsur milletle beraber.”¹ Esasen bir Müslüman'ın durumu da işte bu düşünce ile özetlenebilir. Temel prensip olarak herkesle iyi geçinme, herkesle diyalog içinde olma ve herkesle şartların elverdiği ölçüde münasebet ve bağlantı kurma.

Elbette herkesle diyalog içinde olmanın bir ölçüsü olacaktır. İnsan, İslâmî prensiplere bağlılık içindeyse, yani insanın bir ayağı, Mevlâna'nın ifadesiyle, hep dinî-İslâmî zemine sağlam basıyorsa, bu diyaloglar faydalıdır. Aksine insanın hayatı Sünnet yörüngeli değilse, bu takdirde kaymalar olabilir.

Biz Müslümanlar esasen Hz. Peygamber'in vefatının hemen öncesinde, “Size Kitap Ehli'ni, yani Hıristiyanları ve Yahudileri emanet ediyorum” vasiyetinde bulunan ve halifesinin de bağrından yediği hançerle ölüm yatağında iken “Size içimizdeki azınlıkları emanet ediyorum; onlar hakkında Allah'tan korkun ve kendilerine adaletle davranın” ikazında bulunan bir dinin mensuplarıyız. Biz Müslümanlar, başkumandanı ve hükümdarının Malazgirt'te göğüs göğüse savaştığı rakip devletin hükümdarı olan düşman komutanını mağlûp ettikten sonra çadırında ağırlayan ve yanına insanlar katıp güvenle Constantinopolis'e, yani devletinin başşehrine ulaştıran; yine başkumandanı ve hükümdarının birçok Müslüman'ı öldüre öldüre geldiği Kudüs önlerinde savaşa tutuştuğu Haçlı orduları komutanı Richard'ı gece çadırına kadar giderek tedavi eden bir kültürün çocuklarıyız. Yani yeryüzünün en engin, en kapsamlı ve en evrensel hoşgörü kültürünün mirasçılarıyız. Bu anlayış, bu telâkki, bugün de âdeta denizlerin dalgaları gibi yayılmakta ve dünyanın dört bir yanına ulaşmaktadır. Öyle inanıyoruz ki, önümüzdeki yıllar hoşgörü ve sevgi yılları olacaktır. Bu çerçevede dünyaya hem çok şey verecek hem de dünyadan çok şey alacağız. Bırakın kendi içimizdeki insanlarla kavga etmeyi, başka kültürlerin, başka medeniyetlerin, başka dünyaların insanlarıyla da kavga etmeye, münakaşa ve zıtlasmaya yol açan meseleler bile bütün bütün kapanacak ve sevginin gücünü bir kere daha anlayarak herkese sevgiyle, şefkatle bağrımızı açacak, herkesi kucaklayacak ve bugün dünyanın en çok muhtaç olduğu diyalog ve hoşgörü gibi en önemli bir hususu Allah'ın (c.c.) yardımıyla gerçekleştireceğiz.

Diyalog ve hoşgörü adına içte olduğu gibi, dış dünyaya açılmada da rahat olunmalıdır. Dünyanın küreselleşmesi, Gümrük Birliği veya Avrupa Birliği'ne girme gibi gelişmeler bize din, diyanet, millet ve kültür adına herhangi bir şey kaybettirmez.

Çünkü bizim, bizi ayakta tutan dinamiklerimizin güç ve kuvvetine inancımız tamdır. Bizim, Kur'ân'ın vahy-i semavîye dayandığından ve beşerin her türlü problemlerini çözeceğinden şüphemiz yoktur. Bu sebeple, korkacak birileri varsa, o da Kur'ân'ın diriltici ikliminden uzak yaşamakta direnenler olmalıdır. Böyleleri, ellerindeki sistem ihtiyaca cevap vermediğinden dolayı alternatif düşünceler araştırmakta ve "Bu arayışlar, insanlığı Müslümanlığa götürürse halimiz nice olur?!" diyerek kendi insanlarından korkup endişe duymaktadırlar. Bugünkü hırçınlıklarının arkasında da bu düşüncenin olduğunu söyleyebiliriz.

Evet, insan hak ve özgürlüklerine saygılı olunması, toplumda bir kesimin diğer kesimle veya bir dinin diğer bir dinle çatıştırılmayıp barış içinde yaşaması, hoşgörü ve diyalog çalışmalarının hızlandırılması ve demokratik olan bütün gelişmelerin desteklenmesi hususu çok önemlidir.

Müslümanlar açısından hoşgörünün, diyalogun ve bir arada yaşamanın hem dinî temelleri hem de entelektüel temelleri mevcuttur. Bu çerçevede içerisinde bu temelleri işletmek ve dünyamızın ortak yaşamı içerisinde Müslümanlar da etkin bir rol almak istiyorlarsa, tarihte pek çok güzel örneklerini gördüğümüz bu anlayışı yeniden gündeme getirmek, yeniden değerlendirmek ve düşünmek zorundadırlar. Bunu gerçekleştirmek için önümüzde ne dinî ne de entelektüel bir engel vardır.

Bilim ve teknolojinin bize sağladığı imkânlarla küçülerek büyük bir köy haline gelen dünyamızda; kişiler, toplumlar, uygarlıklar arası diyalog kaçınılmaz bir zorunluluk olmuştur. Medeniyetlerin çatışması üzerine kurulan tezlerin ve geliştirilen teorilerin, iki binli yıllarda itibar görmemesi için, dinler ve dinlerarası diyaloga önem vermemiz gerekir.

Tarihteki ve günümüzdeki din istismarından kaynaklanan savaşlar, insanlığın kalplerini sızlatan görüntülerdir. İnsanların yalnız Yaratıcı'larına karşı sorumlu olmaları gerekirken, bazı insanların veya grupların kendi doğrularını başkalarına Allah adına zorla kabul ettirmeye çalışmaları, küçülen dünyamızda büyük huzursuzluklara yol açmaktadır. Sosyal ilişkilerin sıklaştığı günümüzde, insanlık dışı acıların tekrar tekrar yaşanmaması ve dünya barışının sağlanması için, manevî liderlerin aralarındaki dinî farklılıkları ve sorunları gündeme getirmeden ve kavga konusu yapmadan, karşılıklı görüşme ve anlayışlarla çalışmaları tabii bir davranıştır. Dinlerarası -inanç farklılıklarını kavga konusu yapmadan- karşılıklı hoşgörü ve anlayışı geliştirme çalışmaları günümüzde "Din Mensupları Arası Diyalog veya Dinlerarası Diyalog" ismi altında sürdürülmektedir. Fakat biz buna, "dinlerin" bizzat kendileri diyalogda bulunamayacağından, "Din Mensupları Arası Diyalog" demeyi daha uygun bulmamıza rağmen, "Dinlerarası Diyalog" şeklinde kullanım daha yaygın olduğu için onu tercih ettik.

Diyalog, iki veya daha fazla kişinin karşılıklı konuşması, değişik ırk ve kültürlerden, farklı inanç ve kanaatlerden, farklı siyasi anlayıştan insanların bir araya gelerek, medenî ölçüler içerisinde birbirleriyle iletişim kurması yoludur. Dinî alanda diyalog ise; hem bir dine mensup farklı grupların, hem de farklı dinlere mensup insanların, inanç ve düşüncelerini birbirlerine zorla ve etik olmayan yollarla kabul ettirme girişimlerinde bulunmaksızın, ortak meseleler etrafında hoşgörü ortamı içinde konuşabilmesi, tartışabilmesi ve işbirliği yapabilmesi demektir.

Binlerce yıl süren tarih tablosuna baktığımızda, dinler ve inançlar arası sıcak ve soğuk kavgaların insanlığa felaketler ve acılar, nefret ve kin dışında bir şey getirmediği şuuru her geçen gün biraz daha kuvvetlenmektedir. En büyük sebep de birbirlerini tanımamalarıdır. Küçülen dünyamızda insanların dostça ve barış içinde yaşayabilme yollarının başında birbirlerini yeterince tanımaları, diyalog halinde olmaları ihtiyacı kendini göstermektedir. Aynı odada yaşasalar dahi, birbirleriyle konuşmayan iki kişinin birbirlerini tanımaları, dost olmaları beklenemez. İnsanlar karşılıklı konuşmalarla birbirlerinin duygu ve düşüncelerini anladıkları derecede, aralarında gönül köprüleri kurulur. Ortak sorunlarını birlikte çözme eğilimleri belirir. Evet, inanç ve vicdana bağlı ahlakî değerleri yıkıcı akımlara karşı daha güçlü koruyabilmek, gençliğin daha iyi yetişmesine katkıda bulunabilmek için, inanan insanların el birliği yapmasına ihtiyaç vardır. Eğer dinler iyiliği, güzel ahlakı, huzuru, adaleti tavsiye ediyorlarsa, aynı gayede bir araya gelip güç birliği yapmalarından, sorunlarına birlikte çözüm yolları aramalarından daha tabii ne olabilir?

Bediüzzaman Said Nursî'ye Göre İslâm-Hıristiyan Diyalogu

Hıristiyan-İslâm diyalogunun hedeflerinden birisi de, her iki dinin bütün dünyada ateizme, materyalizme ve komünizme

karşı ortak hareket etmeleridir.

Bediüzzaman Said Nursî Hıristiyan-İslâm diyalogu ile ilgili olarak, "Hatta hadis-i sahihle, âhir zamanda İsevilerin hakiki dindarları ehl-i Kur'ân'la ittifak edip müşterek düşmanları olan zındıkaya karşı dayanacakları gibi, şu zamanda dahi ehl-i diyanet ve ehl-i hakikat, değil yalnız dindaşı, meslektaşısı, kardeşi olanlarla samimi ittifak etmek, belki Hıristiyanların hakiki dindar ruhanileri medar-ı ihtilaf noktaları muvakkaten medar-ı münakaşa ve niza etmeyerek müşterek düşmanları olan müteceviz dinsizlere karşı ittifaka muhtaçtırlar"² demektedir.

Bugün dünyada 1 milyarın üzerinde Müslüman, bir o kadar da Hıristiyan vardır. Her iki din mensupları olarak eğer biz dikkatlerimizi ortak vazifeye teksif edersek; yani dünyada adaletin yanında, haksızlığın karşısında yer alırsak, dünyada iyiliğin hâkim olması için çok şeyler yapabiliriz.

Bizler tarihteki düşmanlıkları eski bir deri gibi üzerimizden atmamızdır. Geçmişin hata ve yanlışlıklarını maziye gömüp gözlerimizi geleceğe çevirmeliyiz. Çünkü dünyanın problemleri gittikçe büyümekte ve girift bir hal almaktadır. Bu problemleri ancak beraberce çözebiliriz.

Bunun yanında bizi birbirimize yaklaştıran pek çok ortak değerimiz vardır: Dindarlık, doğruluk, komşu hakları, karşılıklı dayanışma, muhtaçlara yardım, fakir ve hastaları görüp gözetme, aile fertlerinin birbirine sevgisi, saygısı ve bağlılıkları, misafirperverlik vs...

Evet, dünyada nerede savaş ve açlık varsa, bunlara çare bulmak için insanların dinine ve rengine bakmadan çalışmaya mecburuz.

a. Bediüzzaman'ın Hıristiyanlık'a Bakışı

Bediüzzaman Said Nursî'nin diğer din mensuplarıyla ilgili detaylı görüşlerini, bilhassa Hıristiyanlarla olan kısmını üç ana noktada özetleyebiliriz:

Birinci nokta:

Bediüzzaman'a göre insanlığın büyük kısmının İslâm'ı kabul edeceği görüşü hâkimdir. Meşhur "Ehl-i Kitab'a Davetiye"sinde ve Risale-i Nur'un çeşitli yerlerinde bu meseleyi işlemektedir.

"Kur'ân-ı Kerim ehl-i kitabı imana teşvik etmekle, onlara bir ünsiyet, bir suhulet gösteriyor. Şöyle ki:

"Ey Ehl-i Kitab! İslâmiyet'i kabul etmekte size bir meşakkat yoktur. Size ağır gelmesin! Zira size bütün bütün dininizi terk etmenizi emretmiyor. Ancak itikadınızı ikmal ve yanınızda bulunan esasat-ı diniye üzerine bina ediniz diye teklifte bulunuyor. Zira Kur'ân, bütün kütüb-ü sâlifinin güzelliklerini ve eski şeriatların kavaid-i esasiyelerini cem etmiş olduğundan, usulde muaddil ve mükemmildir. Yani tadil ve tekmil edicidir. Yalnız, zaman ve mekânın tegayyür etmesi tesiriyle tahavvül ve tebeddüle maruz olan fûruat kısmında müessistir... Bu sırdandır ki Kur'ân fer'î hükümlerden bir kısmını neshetmiştir. Yani vakitleri bitti, nöbet başka hükümlere geldi diye hükmetmiştir."³

İkinci nokta:

Said Nursî'ye göre; gayrimüslimler, İslâm ülkelerinde Müslümanlarla aynı haklara sahip olmalı ve onlar gibi muamele görmeliler. Tâ ki, Müslümanlara da gayrimüslim devletlerde aynı şekilde davransınlar.

Bu meseleyi Safa Mürsel, Bediüzzaman Said Nursî ve Devlet Felsefesi isimli eserinde, Münazarat'ı kaynak vererek enteresan bir şekilde tespit etmektedir. Bediüzzaman'ın da, 1911 yılında Rum ve Ermenilere Meşrutiyet'te aynı hürriyetleri vermeyi "İslâm'a uygun olarak" kabul ettiğini görüyoruz:

"Onların hürriyeti, onlara zulmetmemek ve rahat bırakmaktır. Bu ise şer'îdir..."⁴

Bu husus Hıristiyanlar için de geçerlidir. Eğer Müslümanlar buldukları yabancı ülkenin anayasasına uyar, Hıristiyan

dinine ve kültürüne zarar vermezse, İslâm Devleti'nde Müslümanların Hıristiyanlara verdiği hakların aynısına sahip olurlar.

Yine Bediüzzaman Said Nursî Münazarat isimli eserinde, Müslüman kalarak, Yahudi ve Hıristiyanlarla dost olunabileceğini ifade etmektedir. Dini farklılıklara zarar vermeden politik, sosyal ve ekonomik sahâlarda dostluklar kurulabileceğini belirtmektedir. Hıristiyanlar ve Müslümanlar bu şekilde karşılıklı olarak devletler hukuku üzerinde anlaşabilirler. Birlikte yaşayışa zarar vermeyecek bir ölçüde dinî farklılıklar kabul edilebilir.

Bu görüş iyi bir İslâmî geleneği ifade etmektedir ve tarihte de değişik defalar uygulama sahası bulmuştur. Bediüzzaman bu görüşü, zamanımız için gerçek bir beraber yaşamanın gerçekleşmesinde çok önemli bir prensip olarak tespit etmiştir. Bu görüş, toleranslı bir beraberliğin ötesine geçmemektedir.

Üçüncü nokta:

Hıristiyanlık-İslâmiyet diyaloguna Risale-i Nur noktasından baktığımızda, her şeyden önce her iki dinin ortak noktaları ortaya çıkar. İşte bu ortak noktalar, İslâm'ın ve Hıristiyanlığın bütün dünyada ateizme, materyalizme, komünizme karşı ortak hareket etmeleri imkânını vermektedir. Bediüzzaman Said Nursî bu dâvaya delil olarak Mâide sûresinin ikinci âyetini göstermektedir. Semavi dinlerin hayırlı işlerde yarışması, bilhassa dinsizliğe karşı ortak mücadele etmesi önemlidir.

Dördüncü nokta:

Mektubat isimli eserinde Said Nursî, bazı Hıristiyanların Hz. İsa'ya (a.s.) muhabbetinde ifrata düştüklerini, hatta meşrû sınırı aşarak onu (hâşâ) "Allah'ın oğlu" kabul ettiklerini söyler. Bunun ardından Yahudilerin tefrite düşerek Hz. İsa'ya (a.s.) düşmanlık beslediklerini, onun peygamberliğini ve yüksek derecesini inkâr ettiklerini ifade eder.⁵

Bediüzzaman Said Nursî, Hıristiyanlık hakkında şöyle der:

"Nasraniyet ya intifâ veya istifâ edip İslâmiyet'e karşı terk-i silâh edecektir. Nasrâniyet birkaç defa yırtıldı, Protestanlık'a geldi. Protestanlık da yırtıldı, tevhide yaklaştı. Tekrar yırtılmaya hazırlanıyor. Ya intifâ bulup sönecek veya hakikî Nasrâniyet'in esasını câmi olan hakâik-i İslâmiye'yi karşısında görecek, teslim olacaktır."⁶

Ona göre Hıristiyanlık ve İslâmiyet dinsizlik cereyanına karşı tek başlarına duramazlar. Dinsizlik cereyanının "pek kuvvetli görüldüğü bir zamanda, Hz. İsa Aleyhisselâm'ın şahsiyet-i maneviyesinden ibaret olan hakikî İsevîlik dini zuhur edecek, yani rahmet-i İlahiyenin semâsından nüzûl edecek, halihazır Hıristiyanlık dini o hakikate karşı tasaffî edecek, hurâfattan ve tahrifattan sıyrılacak, hakâik-i İslâmiye ile birleşecek, mânen Hıristiyanlık bir nevi İslâmiyet'e inkılâp edecektir ve Kur'ân'a iktidâ ederek o İsevîlik şahs-ı manevîsi tâbi ve İslâmiyet metbû makamında kalacak, din-i hak bu iltihak neticesinde azîm bir kuvvet bulacaktır."⁷

Sonuç hakkında Bediüzzaman'ın tespiti şöyledir:

"Şahs-ı İsa Aleyhisselâm'ın kılinciyla maktul olan şahs-ı Deccal'ın teşkil ettiği dehşetli maddiyunluk ve dinsizliğin azametli heykeli ve şahs-ı manevîsini öldürecek ve inkâr-ı ulûhiyet olan fikr-i küfrîsini mahvedecek ancak İsevî ruhanîleridir ki, o ruhanîler din-i İsevî'nin hakikatini hakikat-i İslâmiye ile mezcederek o kuvvetle onu dağıtacak, manen öldürecek."⁸

Avrupa'daki medeniyetin dinle bağlantısı ve İslâm âlemine etkileri konusuna Said Nursî eserlerinin birçok yerinde temas etmiştir. Ona göre Avrupa ikidir: Birincisi, "İsevîlik din-i hakikîsinden aldığı feyizle hayat-ı içtimâiye-i beşerîyeye nâfi san'atları ve adalet ve hakkaniyete hizmet eden fünunları takip eden", diğeri ise, "felsefe-i tabiiyyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiatını mehâsin zannederek beşeri sefahate ve dalâlete sevkeden"⁹ Avrupa'dır.

Açıktır ki, Avrupa'daki din, gerçek Hıristiyanlık'tan alabildiğine uzaklaştırılmış bir dindir ve birçok tahrifata uğramıştır. Hatta dinin ıslah edilmesi çerçevesindeki çalışmalar Protestanlık gibi bir mezhebin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Said Nursî bu gelişmeyi şimdiki Hıristiyanlık'ın İslâmiyet'e doğru bir adım atması şeklinde değerlendirmiştir. Bu gelişmeler karşısında Protestanlık'ın gördüğü şiddetli tepkileri şöyle değerlendirir:

“Çünkü âhîr zamanda madem fetret derecesinde din ve din-i Muhammedi'ye (s.a.v.) bir lâkaytlık perdesi gelmiş ve madem âhîr zamanda Hz. İsa'nın (a.s.) din-i hakîkisi hükmedecek, İslâmiyet'le omuz omuza gelecek. Elbette şimdi, fetret gibi karanlıkta kalan ve Hz. İsa'ya (a.s.) mensup Hıristiyanların mazlumları, çektikleri felâketler onlar hakkında bir nevi şahadet denilebilir.”

Bediüzzaman Said Nursî şöyle devam eder:

“Elbette o musibet onlar hakkında medeniyetin sefahatinden ve küfranından ve felsefenin dalâletinden ve küfründen gelen günahlara keffâret olmakla beraber, yüz derece onlara kârdır diye hakîkatten haber aldım.”¹⁰

Said Nursî, Kastamonu Lahikası isimli eserinde, İkinci Dünya Savaşı esnasında çocuk ve kadınların düşman tarafından uğradıkları eza ve cefalara ve öldürülmelerine, fitratındaki şefkat dolayısıyla fevkalâde acımıştır. Sonra mânevî gözüyle, öldürülen masum çocukların ve insanların Cenab-ı Hakk'ın rahmetiyle Cennete girdiklerini, hatta o masumlar kâfir de olsalar Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin onları bile içine aldığı ifade etmekte ve devamla “Hatta o mazlumlar kâfir de olsa, âhirette kendilerine göre o dünyevî âfattan çektikleri belalara mukabil rahmet-i İlâhiyenin hazinesinden öyle mükâfatları var ki, eğer perde-i gayb açılrsa o mazlumlar haklarında büyük bir tezahür-ü rahmet görünüp, 'yâ Rab, şükür elhamdülillah' diyeceklerini bildim” demektedir.¹¹

b. Bediüzzaman'ın Düşüncesinde Müslüman-Hıristiyan Diyalogu ve İşbirliği

Bediüzzaman Said Nursî, Hıristiyanlarla uzlaşma ve dostluk inşası yönünde kendi kişisel gayretlerini ortaya koymuştur. 1950'de, Roma'ya, Papa XII. Pius'a, Risale-i Nur Külliyyatı'nı göndermiş ve cevaben 22 Şubat 1951'de şahsî bir teşekkür mektubu almıştır. Bir gözlemci, bunun İkinci Vatikan Konsülü'nde Katolik Kilisesi'nin Müslümanlara duyduğu saygı ve hürmeti ilan ve de İslâm'ın gerçekten bir selamet ve necat yolu olduğunu beyan etmesinden yalnızca on yıl önce vuku bulduğunu belirtir.¹² Said Nursî, aynı şekilde, bundan birkaç yıl sonra, 1953'te, Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında mütecaviz dinsizliğe karşı işbirliği temini için, İstanbul'da Patrik Athenagoras'ı ziyaret etmiştir.¹³

Said Nursî, Müslüman-Hıristiyan diyalogu ve işbirliği üzerine orijinal ve insanı üzerinde düşünmeye sevk eden görüşler sunar. Onun merkezî tezi, Müslümanlar ile Hıristiyanların beraberce, Allah'ın planına göre, beşerî izzet, adalet ve dostluğun esas olacağı gerçek bir medeniyet inşa edebilecekleridir. Bu, Müslümanlar ve Hıristiyanlar birbirleriyle ilişkilerini sevgi üzerinde temellendirmenin yollarını arar ve bulurlar ise mümkün olacaktır. Said Nursî, meşhur Hutbe-i Şâmiye'sinde, medeniyetin üzerinde inşa olunacağı dördüncü kelimenin muhabbet (sevgi) olduğunu söyler. “Muhabbete en lâyük şey muhabbettir ve husumete en lâyük sıfat husumettir. Yani hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi temin eden ve saadete sevk eden muhabbet ve sevmek sıfatı en ziyade sevimye ve muhabbete lâyuktur.”¹⁴ O, “Husumet ve adavetin vakti bitti” hükmüne ulaşmıştır.

Bu sevgi çağrısı, kişinin kendi dinî cemaatinin sınırları etrafında bile, bugün hâlâ geçerli gibi gözüküyor. Nitekim, Said Nursî'nin Şam'da meşhur hutbesini verdiği 1911 yılından beri dünyamızda vukua gelen olaylar, bu mesajın önemini açıkça göstermiştir: İki Dünya Savaşı, Hindistan ve Pakistan arasındaki çatışmalar, Ruanda ve Burundi'deki katliamlar, Filistin halkının yerinden yurdundan edilmesi, önce Bosna'nın ve sonra da Kosova'nın mahvedilmesi ve dünya çevresindeki böylesi başka birçok kanlı çatışma, bize, kardeşin kardeşi kırdığı bu tahribata karşı yegâne çözümün sevgi olduğunu hatırlatır. Dünya, Müslümanların ve diğer din mensuplarının Vedûd ve Rahîm bir Rabb'e iman temeline dayanan müminler cemaati olarak, öfke ve savaşa karşı ilâhî alternatif olarak sevginin yolunu göstermesini hâlâ bekliyor.

c. “...Yahudi ve Hıristiyanları Dost Edinmeyin...” (Mâide, 51) Âyetiyle İlgili Bediüzzaman'ın Görüşü

Bediüzzaman Said Nursî'nin 1910-1911'de, Hıristiyanlarla dostluk ilişkileri inşa etme arzusundan dolayı kimilerince sorgulama konusu edildiği görülür. Kendisi, bazı Müslümanların “Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin” (Mâide, 51) âyetine vermiş oldukları kısıtlayıcı yorumla karşı karşıya gelir. Bu âyetin ışığında, onun Müslümanlar ile Hıristiyanların dost olması gerektiğini, nasıl ve ne diye söylediği sorulur.

Bediüzzaman, bu prensibi söz konusu âyetin yorumuna tatbik ederek, Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyle ilgili yasağın, ancak İslam'a rağmen onları Yahudilik veya Hıristiyanlıklarında örnek alıp taklit etme durumunda geçerli olduğu görüşünü serd eder. Fakat, ona göre, nasıl bir Müslüman'ın her bir sıfatı Müslüman olmadığı gibi, bir Yahudi'nin veya Hıristiyan'ın bütün sıfatları da inançsızlığı yansıtmaz. Eğer Müslümanlar bir Yahudi veya Hıristiyan'da İslâmî öğretiye mutabık düşen nitelikler bulurlarsa, onların bu nitelikleri takdirle karşılaması gerekir. Yahudi ve Hıristiyanlarla dostluğun temelini teşkil eden, bu iyi nitelikler olacaktır. Said Nursî, "Bir Müslüman bir Yahudi veya Hıristiyan'ı sevebilir mi?" sorusunu gündeme getirir ve cevaben, Müslüman bir erkeğin Kitap Ehli bir kadınla evlenebilmesi örneğini verir. "Ehl-i Kitap'tan bir harem olsa, elbette seveceksin."15 Onun Hıristiyanlarla dost olunabileceği tezi, şeriatın bir Müslüman erkeğe bir Yahudi veya Hıristiyan kadınla evlenmesine izin verdiği gerçeğine dayanmaktadır ki, insan eşini sever, sevmesi de gerekir.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerim âyetlerinin emrettiği, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ve O'ndan sonraki Müslümanların hayatlarında tatbik ettiği diğer din mensuplarıyla diyalog, bugünkü Müslümanların da yapması gereken önemli bir iştir. Diyaloga girdiğimiz kimseler, bizim dinimize girmiyor diye diyalogdan uzak durulmaz. Çünkü, diyalog görüşmeleri neticesinde böyle bir şey olmasa bile, arada dostluğun oluşması da büyük bir kârdır.

Diyalog görüşmeleri uzun vadeli çalışmalardır. Aceleci davranıp, ciddi bir şey elde edilmiyor, bir faydası yok diye hemen vazgeçilmemeli ve sabırla devam edilmelidir. Zira din mensuplarının ve hiçbir dine mensup olmayanların güçlerini, kavga ve düşmanlıkta harcayacaklarına, böyle müspet şeylerde harcamaları elbette ki daha faydalıdır.

Dinlerarası diyalog görüşmeleri neticesinde, bize saygı gösteren diğer din mensuplarına karşı, bize saygı gösterdikleri sebebiyle biz de onlara saygı gösterelim demek doğru değildir. Çünkü biz Müslümanlar, dinimizin emri olarak herkese karşı saygılı oluruz. Eğer biz, bugün, yarın herkese dinimizin gereği olarak saygılı davranırsak, yarın veya daha sonrasında diğer din mensupları da bize karşı saygılı davranmaya başlayacaktır. Böylece din mensupları arasında ve bütün dünyada barış meydana gelecektir. Bundan da elbette ki, sadece dindarlar değil, bütün dünya insanları istifade edeceklerdir.

Dinlerarası diyalog görüşmelerini "yıllarca İslam'a, Kur'ân'a başkaldırmış, düşmanlık etmiş insanlarla dostluk kurma" diye tenkit edenler olabilir. Hâlbuki bu İslâmî bir düşünce ve bu düşüncenin hayata yansımından ibarettir. Allah Resûlü (s.a.v.), yıllarca kendisine her türlü işkence yapan Ebu Cehil'i ve onun gibi nicelerini defalarca karşısına alıp muhatap olarak kabul etmiştir. O halde bugün dinlerarası diyalog vesilesiyle görüşülüp konuşulan bu insanlar -kaldı ki çokları Allah'a olan inançlarını izhar ediyorlar- yüzünden, böyle İslâmî naslarla te'lif edilemeyecek tenkitler yapmanın manası nedir? Bu aslında İslam'ı tam anlamıyla özümseyememenin bir ifadesidir. Hatta diyalog görüşmelerinde bulunan bir kimse, "Bu tavır, bu tarz, bu üslûp benim kendi tavrımdır." dese ukalâlık etmiş, İslam'ın getirdiği evrensel kaideleri kendisine mal etmiş olur. Onun için bir Müslüman, bugün bir ateistle de karşılaşırsa, aynı şekilde davranmalıdır. Bu katıyen takiyye de değildir. Aksine İslâmî tavır ve düşüncenin ortaya konuşudur.

Bu cümleden olarak, ilâhî ve evrensel dinin tebliğ ve temsil erleri, muhatabı olan Hıristiyan, Yahudi ve diğer din mensuplarıyla, hatta ateistlerle bile diyaloga girmeli ve onlara sert davranmamalıdır. Mesela şimdilerde, değişik din mensupları, Müslümanlarla böyle bir temasa geçme çabası içindedir. Böyle bir çabada onların gerçek niyetleri ne olursa olsun, zâhirî durumdan hareketle dünya barışı adına bu fırsat mutlaka değerlendirilmelidir. Tarihî hadiseleri, tarihsellik çukuru içine gömerek, hiç mevzubahis etmeden, onları kendilerini tarif ettiği konumları içinde kabullenmek suretiyle, belki de tarih boyunca gerçekleşmeyen ortak değerler etrafında bir birleşme gerçekleşebilir. Yeter ki biz, bize düşeni, belli yol ve yöntem içinde yapabilelim.

Gelecekte uzaklar daha da yakın olacak ve dünya küreselleşerek, bir köy haline gelecektir. Dolayısıyla Hıristiyan, Yahudi, Budist ve ateist demeden her kesimden insanla münasebet kurmak ve onlarla bir diyalog ve anlaşma zemini aramak şimdiden kaçınılmaz görünmektedir. Dinlerarası diyalogdan kaçınmak, dindarlara büyük bir vebal yükler. Siyasilerin, insanlığın geleceğini kana ve savaşa boğmak maksadıyla, diyaloga değil savaşa ve çatışmaya yönelik, medeniyetler çatışması gibi teoriler ürettiği bir ortamda, dindarlar, bugün çok zayıf bir ışık da olsa, gelecekte aydınlığın ve barışın

hakim olmasına yönelik bu tür çalışmalara destek vermelidirler. Eğer diyalogun alt yapısını hazırlamaz ve gereken önlemi almazlarsa, o zaman Huntington'un insanlığın geleceği adına ürkütücü teorisi, meşruluk kazanmış olur.

Diyalog, Müslümanlar için kaçırılmaması gereken bir fırsattır. Diğer din mensuplarını diyaloga iten sebepler, ister bazılarının söylediği gibi siyasi, isterse bazılarının artık açık bir şekilde ifade ettikleri gibi misyonerlik faaliyetinin bir parçası gereği olsun, Müslümanlar açısından bunun çok fazla bir önemi yoktur. Çünkü Batı, tarihin hiçbir döneminde (Müslümanlarla birlikte yaşamak zorunda kaldığı Endülüs de dâhil), İslam'ı ve Müslümanları ön yargısız bir şekilde anlamaya çalışacağı bir ortama sahip olamamıştır. Öyleyse bu müspet havanın çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Bazı olumlu müşahhas neticelerini gördüğümüz dinlerarası diyaloga daha fazla vakit ayırıp dünya barışını bir an önce gerçekleştirmek için çalışmalıyız.

Öz

Bilim ve teknolojinin bize sağladığı imkânlarla küçülerek büyük bir köy haline gelen dünyamızda; kişiler, toplumlar, uygarlıklar arası diyalog kaçınılmaz bir zorunluluk olmuştur. Medeniyetlerin çatışması üzerine kurulan tezlerin ve geliştirilen teorilerin, iki binli yıllarda itibar görmemesi için, dinler ve dinlerarası diyaloga önem vermemiz gerekir.

Dinlerarası diyalog görüşmelerini “yıllarca İslam'a, Kur'ân'a başkaldırmış, düşmanlık etmiş insanlarla dostluk kurma” diye tenkit edenler olabilir. Hâlbuki bu İslâmî bir düşünce ve bu düşüncenin hayata yansımından ibarettir.

Bu makalede, “Medeniyetler Çatışması” tezlerinin üretildiği günümüzde dünya barışının temini için Dinlerarası Diyalog'un önemi çeşitli yönleriyle irdelenmektedir. Devamında Bediüzzaman Said Nursi'nin konuyla ilgili görüşlerine yer verilerek diyalogun Müslümanlar için kaçırılmaması gereken bir fırsat olduğu gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Diyalog, dinlerarası diyalog, Hıristiyanlık, İslam, küreselleşme, medeniyetler çatışması

Abstract

The dialogue between the individuals, societies and civilizations is an inevitable necessity in the contemporary world, which became a small village through the scientific and technological developments. In order to discredit the thesis and theories on the clash of civilizations in the 21st century, we should emphasize the importance of the inter-religious dialogue.

It may be some critics about the inter-religious dialogue attempts as 'making friendship with those who have been enemies of Islam and rebels to Qur'an for so long years'. However, these attempts should be considered as an Islamic thought and the reflection of this thought to practice.

This article examines the significance of the Inter-religious Dialogue for the assurance of the Peace in the World against the thesis of “Clash of Civilizations” from different perspectives. In addition to this, the relevant ideas of Bediüzzaman Said Nursi will be cited in order to explain that dialogue is an undeniable opportunity for Muslims.

Key Words: Dialogue, inter-religious dialogue, Christianity, Islam, globalization, clash of civilization

Dipnotlar

1. Bediüzzaman Firuzanfer, Mevlana Celaleddin, MEB Yayınları, 1985, Çev. Feridun Nafiz Uzluk. Önsöz, s. IV. Metnin aslı: Hemçü pergarim der-pa der-şariat üstüvar/Pay-i diğer seyr-i heftad ü dü-millet miküned.
2. Bediüzzaman Said Nursî, Kaynaklı, İndeksli, Lügatli Risale-i Nur Külliyyatı, Nesil Basım Yayın, İstanbul 1996, I, 663, hâşiye.
3. Bediüzzaman Said Nursî. a.g.e., II,1175.
4. Bediüzzaman Said Nursî, a.g.e., II,1942.

5. Said Nursî, Kaynaklı, İndeksli, Lügatli Risale-i Nur Külliyyatı, I,557.
6. Said Nursî, a.g.e., I,571.
7. Said Nursî, a.g.e., I,372.
8. Said Nursî, a.g.e., I,887.
9. Said Nursî, a.g.e., I,642.
10. Said Nursî, a.g.e., II,1615.
11. Said Nursî. a.g.e., II,1599.
12. Şükran Vahide, Bediuzzaman Said Nursi, İstanbul, 1992, s. 344.
13. Necmettin Şahiner, Son Şahitler, IV, 307, 344; Bediüzzaman Said Nursi, Mufasssal Tarihçe-i Hayat, Abdülkadir Badıllı.
14. Bediüzzaman Said Nursî. a.g.e., II,1968.
15. Bediüzzaman Said Nursî, a.g.e., II,1944.

Davut AYDÜZ